ABORDĂRI CONCEPTUALE ALE FAMILIILOR CU COPII ÎN SITUAȚII DE RISC ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

CONCEPTUAL APPROACHES TO FAMILIES WITH CHILDREN IN SITUATIONS OF RISK IN CONTEMPORARY SOCIETY

CZU: 316.356.2:316.344.7-053.2 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.90**

Cristina COROBAN,
ORCID: 0000-0001-8040-0909
e-mail: cristina.coroban@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *In contemporary society, the family of children at risk is a major concern for researchers, practitioners and decision-makers in the social field. These families face various challenges such as poverty, domestic violence, mental or physical health problems, lack of access to quality education and others. Conceptual approaches understand these situations as complex and multidimensional, requiring tailored and innovative interventions to support families in overcoming difficulties. The article will explore new perspectives and innovative solutions to increase the well-being of families with children at risk, reflecting current trends in research and social practice.*

Keywords: *children at risk, families with children at risk, poverty, social risk.*

Cuvinte-Cheie*: copii în situații de risc, familii cu copii în situații de risc, sărăcie, risc social.*

INTRODUCERE

Rolul serviciilor sociale la etapa actuală este de a gestiona într-o manieră eficientă riscurile și problemele sociale. Abordările teoretico-metodologice de cercetare a problemelor familiilor cu copii în situație de risc constituie o componentă esențială pentru înțelegerea complexității acestor contexte și pentru identificarea soluțiilor adecvate. Această sferă de cercetare presupune integrarea diverselor teorii și metode pentru a ilustra și analiza problemele specifice cu care se confruntă aceste familii. Cele mai relevante teorii care cercetează problemele familiilor cu copii în situație de risc derivă din teoria sistemelor sociale, perspectivă teoretică care a evoluat de-a lungul timpului, și nu are un autor singular distinct. Cu toate acestea, ideile fundamentale ale acestei teorii au fost dezvoltate de mai mulți gânditori precum:

- Ludwig von Bertalanffy [1, p 134-165] deși el a dezvoltat teoria sistemelor generale, conceptele sale au contribuit la baza gândirii sistemice aplicate și în domeniul social.
- Talcott Parsons: A adus contribuții semnificative în sociologie, cu accent pe ideea de sistem social și interdependența funcțională. Structura este calea de investigare a ordinii sociale și a societății, iar sistemul social se distinge prin organizarea și structurală și funcțională a societății.

- George Homans și Peter Blau, au dezvoltat teoria schimbului social: care se concentrează pe ideea că oamenii sunt motivați să maximizeze beneficiile și să minimizeze costurile în relațiile lor sociale. Interacțiunile sunt văzute ca schimburi de resurse și servicii, iar indivizii aleg să rămână în relații care le aduc beneficii.
- Mark Granovette [5, p.2] descrie teoria legăturilor sociale, care se concentrează pe importanța rețelelor sociale și a relațiilor interpersonale pentru individ. Autorul susține că legăturile slabe în rețelele sociale au o valoare semnificativă în transmiterea informațiilor și accesul la resurse.
- Sociologul Anthony Giddens a dezvoltat teoria structură-socială și acțiune, care explorează modul în care structurile sociale influențează acțiunile individuale și, invers, cum acțiunile individuale pot contribui la schimbarea structurilor sociale.
- Jane Addams [5, p. 169-186] contribuit semnificativ la dezvoltarea teoriei și practicii asistenței sociale, influențând direcții importante în evoluția acestui domeniu. Jane Addams a susținut o abordare holistică și contextuală în abordarea problemelor sociale. Addams a promovat principiile democratice în lucrul cu comunitățile defavorizate. Ea credea că este esențial să se lucreze împreună cu comunitățile pentru a dezvolta soluții și programe care să îmbunătățească viața oamenilor.

Aceste teorii oferă perspective variate asupra interdependenței și interacțiunii sociale, reflectând diversitatea modului în care oamenii interacționează în diferite contexte și situații sociale.

Familiile cu copii în situație de risc din Republica Moldova se confruntă cu provocări complexe, reflectând diverse aspecte socio-economice și de mediu. Vulnerabilitatea acestor familii poate fi atribuită unor factori precum sărăcia, lipsa accesului la educație și servicii de sănătate, precum și contextul social dificil. Aceste probleme adesea interconectate contribuie la cicluri de sărăcie și excluziune socială, afectând negativ copiii și dezvoltarea armonioasă a acestora. Studiul UNICEF [3, p.7] subliniază că vulnerabilitatea gospodăriilor la șocuri implică două aspecte distincte: expunerea la riscuri și sursele de reziliență pentru a face față consecințelor șocurilor. Astfel, unele gospodării sunt expuse mai mult riscurilor și au o rezistență mai redusă în fața acestora; gospodăriile multigeneraționale, cele cu mai mulți copii și cele în care cel puțin un membru suferă de o boală sau o dizabilitate pe termen lung sunt identificate ca fiind deosebit de vulnerabile.

În acest context, cercetările și intervențiile axate pe înțelegerea profundă a problemelor specifice familiilor cu copii în situație de risc devin esențiale pentru dezvoltarea unor strategii eficiente de sprijin și îmbunătățire a calității vieții acestor familii. Problemelor familiilor cu copii în situație de risc din Republicii Moldova sunt conturate de:

Sărăcie, mulți părinți în situații de risc se confruntă cu dificultăți financiare semnificative, ceea ce poate duce la lipsa accesului la resurse de bază, precum hrană,

îmbrăcăminte și locuință adecvată pentru ei și copiilor lor. Sărăcia în rândul copiilor este o problemă globală și poate avea consecințe pe termen lung asupra dezvoltării lor. Faptul că gospodăriile cu copii au un risc mai mare de sărăcie este observat în multe țări. Diverși factori contribuie la această situație, inclusiv costurile crescute pentru îngrijirea și educarea copiilor.

În Republica Moldova în perioada anilor 2020-2022 rata sărăciei absolute pentru total populație a înregistrat tendințe oscilante, aceeași situație se observă și pentru nivelul sărăciei în rândul copiilor. În condițiile în care, în anul 2022 rata sărăciei absolute a populației per ansamblu a constituit 31,1%3 fiind în creștere cu 6,6 puncte procentuale față de anul 2021, copiii sunt săraci în proporție de 28,4% sau +4 puncte procentuale față de anul precedent. În același timp, de sărăcie extremă suferă 12,3% din copii, față de 13,5% din total populație. Situația copiilor diferă semnificativ în funcție de mediul de reședință al copilului. Copiii din mediul rural sunt expuși unui risc de sărăcie mult mai mare decât copiii din mediul urban. Astfel, în anul 2022, rata sărăciei absolute în rândul copiilor din mediul rural a constituit 40,5%, față de 13,9% în cazul copiilor din mediul urban. Totodată, rata sărăciei copiilor din mediul urban s-a majorat cu 4,7 puncte procentuale față de anul precedent, în timp ce în mediul rural această majorare a constituit 5,5 puncte procentuale. La analiza gospodăriilor casnice din perspectiva numărului de copii și tipul gospodăriei, se observă o incidență crescută a vulnerabilității la gospodăriile cu copii. Riscul familiilor cu copii de a intra în sărăcie sporește considerabil odată cu nașterea următorului copil. Astfel, în anul 2022, cea mai înaltă rată a sărăciei a fost înregistrată în rândul copiilor din gospodăriile cu 3 și mai mulți copii (39,5%), iar cea mai mică – pentru copiii din gospodăriile cu un singur copil (20,8%). În funcție de tipul gospodăriei se constată că, cea mai mare rată a sărăciei este înregistrată în cazul copiilor din gospodăriile formate din mai multe nuclee familiale (35,4%), dat fiind faptul, că acest tip de gospodării predomină în mediul rural, unde incidența sărăciei în general este mai mare [8, p.27].

Schimbări frecvente de locuință: Familii aflate în situații de risc pot fi nevoite să se mute des din cauza problemelor financiare sau a altor factori, cum ar fi pierderea locului de muncă, creșterea chiriilor sau a altor dificultăți economice. Maria Bulgaru, în lucrarea Metode şi tehnici în asistenţa socială, susține că condiţiile de viaţă ale familiei, menţionăm că există o serie de factori materiali care pot ajuta sau pot îngreuna menţinerea membrilor familiei la un anume standard de sănătate. În primul rând, trebuie luate în consideraţie condiţiile de locuit, pentru că unele locuinţe nu corespund normelor igienice, nu au spaţiu suficient pentru familia respectivă, fie că este proastă luminozitatea şi aerisirea sau lipsesc mijloacele de încălzire [2, p.70]. Aceste mutări frecvente pot afecta stabilitatea, securitatea și rutina copiilor uneori fiind nevoiți să trăiască în condiții precare.

MATERIALE ȘI METODE

Pentru a valida reperele teoretice în ianuarie 2023, s-a organizat un focus grup cu 8 reprezentanți ai Agențiilor Teritoriale de Asistență Socială din Nord-Est, Nord-Vest, Sud Est și Centru-Est. Scopul principal al unui focus grup a fost de a obține perspective detaliate și idei profunde asupra lucrului cu copii și familii în situație de risc. În acest sens selectarea participanților a fost realizată pentru a asigura o diversitate adecvată punând accent pe experiența în domeniul asistenței sociale și cunoașterea rolurilor responsabilitățile specifice în lucrul cu copii în familia în situații de risc. Prin intermediul discuțiilor deschise și a întrebărilor ghidate de moderator, focus grupul a permis participanților să ofere opinii, să împărtășească experiențe și să exploreze puncte de vedere diverse. Informațiile și perspectivele obținute dintr-un focus grup au fost utilizate pentru a valida abordările existente la nivel internațional.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Participanții la discuție au subliniat că schimbările constante de locuință sunt adesea rezultatul lipsei de resurse financiare, violenței domestice și accesului inadecvat la servicii sociale. Participanții la discuția de focus grup au evidențiat *că schimbările constante de locuință sunt adesea rezultatul unor factori precum lipsa de resurse financiare, violența domestică și lipsa accesului la servicii sociale adecvate. Această situație agravează stresul și anxietatea membrilor familiei, împiedicându-i să se angajeze în mod constructiv în comunitate și să-și construiască un viitor stabil (FG_5). Unele familii pot fi forțate să trăiască în condiții de locuit nesigure sau precare din cauza lipsei resurselor financiare și lipsei motivației interne da a-și crea un trai decent* (FG_1). *Observațiile mele, bazate pe experiența din domeniul asistenței sociale, indică faptul că schimbările frecvente de locuință reprezintă o realitate alarmantă pentru multe familii aflate în situații de risc. Aceste mișcări repetate generează instabilitate și insecuritate în viața cotidiană a acestor familii, afectând negativ stabilitatea emoțională și dezvoltarea copiilor (FG_8). Experiența mea profesională în domeniul asistenței sociale mă determină să subliniez importanța adresării schimbărilor frecvente de locuință în rândul familiilor vulnerabile. Este esențial să se ofere sprijin și resurse adecvate acestor familii pentru a le ajuta să-și găsească locuințe stabile și sigure, în timp ce se abordează și cauzele profunde ale acestei instabilități, cum ar fi sărăcia și lipsa accesului la educație și servicii de sănătate (FG_3).*

O altă problemă a familiilor cu copii în situație de risc din Republicii Moldova este *violența familială*. Unii copii se pot confrunta cu violența domestică sau cu abuz în propria lor casă, ceea ce poate avea consecințe grave asupra stării lor emoționale și fizice. În Republica Moldova în 2012, 76% de copii cu vârsta de 2-14 ani au fost supuși măsurilor violente de disciplinare, inclusiv pedepsei fizice și agresiunii psihologice. Sondajul privind violența împotriva copiilor și tinerilor în Republica Moldova (VACS), [7, p 23] 2019 stabilește că circa 1 din 4 fete (25,9%) și 1 din 3 băieți

(35,2%) au fost supuși violenței fizice până la 18 ani. Circa 1 din 7 fete (14,1%) și băieți (14,5%) au fost supuși violenței fizice în copilărie din partea unui părinte, îngrijitor adult sau altă rudă- adult. Violența fizică și psihologică asupra copiilor este un fenomen răspândit în Republica Moldova. Conform datelor Ministerului Muncii și Protecției Sociale, la sfârșitul anului 2021, la evidență erau circa 8300 de copii aflați în situații de risc, 73,8% dintre aceștia fiind din mediul rural. Peste 6 mii dintre aceștia erau din categoria copiilor neglijați, iar 783 – supuși violenței. Cu toate acestea, comparativ cu anul 2020, numărul copiilor supuși violenței a scăzut cu 9,6%.

În asociere cu fenomenul de violență, neglijarea copilului înseamnă privarea copilului de lucrurile de bază precum hrană, apă, igienă fundamentală, adăpost, îngrijire medicală, educație și suport emoțional. Datele statistice oficiale ne arată că din totalul copiilor în situații de risc, 12,1 mii de copii au fost din categoria copiilor neglijați, 515 de copii au fost supuși violenței, iar 195 de copii se află în alte situații precum: practicarea vagabondajului, cerșitului, prostituției, lipsirea de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora la domiciliu din motive necunoscute, copii care au fugit de acasă sau au fost alungați, copii abandonați de părinți, copii victime ale infracțiunilor și copii în cazul cărora în privința părinților/unicului părinte a fost instituită o măsură de ocrotire judiciară [8, p. 34].

Dependența de substanțe în rândul părinților este o problemă complexă și delicată care poate avea impacturi semnificative asupra întregii familii. Această dependență poate afecta relațiile, sănătatea, bunăstarea economică și abilitatea părinților de a-și îngriji și de a-și sprijini copiii. Din discuțiile avute la grupul de discuții, se conturează o perspectivă clară asupra faptului că dependența de substanțe, *în special abuzul de alcool, reprezintă principalul factor de stres și tensiune în cadrul familiilor expuse la riscuri sociale. Această problemă inițiază un lanț de consecințe negative, inclusiv neglijarea membrilor familiei, violența fizică și abuzul sexual, afectând în mod semnificativ echilibrul și bunăstarea familială* (FG_5).

O altă problemă cu care se confruntă familiile cu copii în situații de risc este *ocuparea forței de muncă*. Disponibilitatea limitată a locurilor de muncă sau lipsa calificărilor adecvate pot genera instabilitate în angajarea părinților și dificultăți în asigurarea resurselor necesare pentru familie. În unele comunități sau regiuni, accesul redus la oportunități de angajare sau la piața muncii poate complica căutarea unui loc de muncă adecvat. De asemenea, locurile de muncă nesigure adesea nu oferă beneficii sociale sau medicale, ceea ce poate reprezenta o provocare suplimentară pentru părinți în a-și menține sănătatea și a acoperi costurile medicale.

Copiii din familii defavorizate se confruntă adesea cu dificultăți în *accesul la educație de calitate*, ceea ce poate afecta în mod semnificativ viitorul lor și șansele de a scăpa din ciclul sărăciei. Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” reprezintă o viziune strategică aliniată cu Agenda ONU pentru Dezvoltare Durabilă 2030, având ca obiectiv principal implementarea principiului „Nimeni să nu fie lăsat în urmă”. Aceasta vizează atingerea Obiectivului 4 al Agendei, care promovează

„Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare pe tot parcursul vieții pentru toți”. Strategia propune o serie de acțiuni prioritare, inclusiv asigurarea unui acces echitabil pentru toți copiii la educație gratuită. Aceasta se va realiza prin crearea condițiilor favorabile în ceea ce privește accesul geografic, infrastructura școlară, informațională și financiară. De asemenea, se va oferi sprijin pentru pregătirea copiilor în funcție de abilitățile individuale ale fiecăruia, asigurând în același timp un mediu școlar prietenos, protejat și incluziv.

În timpul unei crize, copiii pot fi separați de familiile lor, iar este esențial al ca îngrijirea oferită să fie de cea mai înaltă calitate pentru a asigura bunăstarea lor continuă. Situațiile de risc, cum ar fi instabilitatea familială sau abuzul, pot duce la separarea de părinți sau chiar la pierderea custodiei, afectând profund relațiile dintre părinți și copii. Autoritățile tutelare intervin atunci când sănătatea și securitatea copiilor sunt puse în pericol, putând decide plasarea copiilor în servicii alternative de protecție a copilului, precum centre de plasament sau case de tip familial, în cazuri extreme chiar și decăderea din drepturile părintești. Pierderea drepturilor părintești poate conduce la pierderea legăturii cu copiii, iar relația poate deveni dificilă sau limitată. Procesele juridice complicate, cum ar fi divorțul sau procedurile de decădere din drepturi părintești, pot adăuga stres și dificultăți suplimentare într-o perioadă deja tensionată pentru familiile implicate.

CONCLUZII

Familia cu copii în situații de risc în contextul societății contemporane reprezintă o preocupare majoră pentru asistența socială și politica publică. Abordările conceptuale în această privință evidențiază necesitatea unei intervenții integrate și personalizate, care să răspundă nevoilor diverse și adesea complexe ale acestor familii vulnerabile. Studiile și practicile actuale subliniază importanța acordării de sprijin continuu și sustenabil pentru a asigura accesul la servicii esențiale precum locuințe sigure, educație de calitate și asistență medicală adecvată.

În concluzie, pentru a sprijini familiile cu copii în situații de risc, este esențial să se adopte strategii flexibile și inovative, care să abordeze nu doar consecințele imediate ale vulnerabilității, ci și cauzele profunde ale acestora. Aceasta presupune colaborarea strânsă între instituțiile de asistență socială, organizațiile neguvernamentale, comunitățile locale și sectorul privat pentru a crea un mediu favorabil în care aceste familii să poată depăși dificultățile și să își construiască un viitor mai stabil și mai sigur pentru copiii lor.

REFERINȚE

1. BERTALANFFY, L., „An Outline of General System Theory”, 1950, The British Journal for the Philosophy of Science, vol. 1, nr. 2.

2. BULGARU M. Metode şi tehnici în asistenţa socială. Chișinău, 2002.
3. Evaluare și recomandări de îmbunătățire rezilienței sistemului de protecție socială pentru un răspuns prompt și flexibil la nevoile tuturor copiilor și familiilor vulnerabile care se confruntă cu șocuri, dezastrelor și crizelor din Moldova, Chișinău, 2016.
4. În:https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Copiii_Moldovei/Analiza_saracie_copii_2022.pdf p.13
5. MITRUȚIU, M. Analiza reţelelor sociale. Timişoara, 2005.
6. RALSTON, Sh. The Oxford Handbook of Jane Addams. 2023.
7. STUDIU privind violența împotriva copiilor și tinerilor [VACS] 2019 În:https://www.cnpac.md/wp-content/uploads/2020/09/OIM_MoldovaVACS2019_RO_interactive.pdf
8. Studiu situația copiilor în R. Moldova, 2022 .În: https://statistica.gov.md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2022-9578_60434.html